

Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (1996 - 2006)

Joanna PORAWSKA

Înscriindu-mă în tradiția conturată de câteva dintre studiile anterioare¹, voi propune în textul de față o descriere a modului cum au fost organizate și au funcționat studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (Polonia), în perioada 1996-2006. Mă voi limita la domeniul filologic (activitatea din cadrul Institutului de Filologie Romanică), dar într-un sens mai larg al cuvântului, referindu-mă la studiul literaturii, al limbii, precum și la colaborarea cu specialiști de la Institutul de Etnologie și Antropologie Culturală.

În Polonia există două centre universitare cu secții în cadrul cărora se poate studia limba și literatura română – Cracovia și Poznań. Sunt secții relativ mici (cu admitere o dată la 3 ani), cu predare în limba română și cu teza de licență tot în română. În mod firesc, în cele două centre există intelectuali (filologi, dar și alți umaniști) interesați de cultura română; suntem însă destul de puțini. La Universitatea din Varșovia, în cadrul secției ce se ocupă de Europa de Est, funcționează un lectorat de limba română, la care participă și studenți ne-filologi și chiar mulți doctoranzi. În localitatea Sanok există o școală superioară, unde, în cadrul Institutului de Științe ale Culturii, împreună cu celelalte culturi numite „carpatice”, se predă și limba română. Dintre toate aceste centre, Cracovia are tradiția cea mai îndelungată, datând din 1921. Însă, în comparație cu alte limbi studiate la Universitatea Jagiellonă, ponderea românei nu este atât de mare.

În lumea contemporană, se știe, contează în primul rând limbile de circulație internațională, care dispun de strategii complexe de promovare, de dicționare și de manuale pentru străini foarte bine elaborate. Diplomația puterilor culturale (și nu numai) este mobilă și eficientă. Pe fondul prestigiului simbolic de care se bucură în lume, institutele culturale ale acestor țări sunt active – aduc un important fond de tipărituri în Polonia, promovează și sprijină traducerea din domeniul literaturii. În cazul României, abia în lunile din urmă au fost anunțate programe ale Institutului Cultural Român de promovare a culturii și literaturii române în străinătate. Nu-mi rămâne decât să sper că, în foarte scurtă vreme, ele vor începe să se deruleze și în Polonia. În pofida faptului că literatura și cultura română reușesc să stârnească interesul, absența unor instrumente de lucru de bază și dificultatea documentării îi pot determina pe mulți intelectuali să se îndrepte spre alte culturi, mai bine reprezentate, mai accesibile, spre zone a căror

¹ Ion Tiba, *Limba română peste hotare*, „Revista Învățământului Superior”, nr. 4-6, 1962, p. 104-106; Mihai Mitu, *50 de ani de filologie română la Universitatea din Cracovia*, „Limbă și literatură”, 2, 1972, p. 192; Stanisław Widlak, *Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă*, în *Relații culturale româno-polone*, volum editat de Universitatea din București, 1982, p. 16-22; Joanna Porawska, *Studiile de limba română la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (anii 1975-1996)*, „Lingua e literatura”, IV, a cura di Stanisław Widlak, Università Jagellonica, Istituto Italiano di Cultura di Cracovia, Cracovia, 1999, p. 81-86.

cercetare nu este atât de anevoioasă și de plină de capcane (din pricina informațiilor lacunare și nesistematizate).

În prima parte a secolului trecut, în Polonia a dominat modelul tradițional al studiilor neofilologice, axat în special pe competențele de natură „științifică” ale profesorilor și ale studenților, excluzându-se elementele „practice”². Chiar și astăzi mai pot fi auzite opinii conform cărora subiectele mai practic ar fi incompatibile cu programa universitară.

În anii '60 ai secolului XX a avut loc o primă reformă a studiilor neofilologice – în programa de studiu a fost cuprins un număr remarcabil de ore de curs practic, limba studiată a devenit și limbă de predare și, în același timp, au fost introduse și subiecte din domeniul pedagogiei –, limba străină devenind atât scopul, cât și „instrumentul” studiilor. Astfel, a fost creat modelul polonez (și totodată central- și est-european) al studiilor neofilologice. În anii '90, unele centre adoptă modelul de studii de 3 ani (licență) și 2 ani de specializare, totuși, filologia română rămâne cu programa ei completă, de 5 ani.

În prezent, la Universitatea Jagiellonă sunt aproximativ 60 de studenți care urmează cursurile de limba română, la diferite niveluri – limba română studiată în cadrul secției, limba română ca limba a două sau a treia sau lectorat interdisciplinar. Deschis, de 15 ani, pentru toți studenții de la Universitatea Jagiellonă, cei mai mulți dintre ei nefilologi, lectoratul interdisciplinar s-a dovedit o formă deosebit de importantă de promovare a limbii și culturii române. Cei care-l frecventează sunt în general foarte motivați; unii sunt interesați de studierea culturii române pentru cercetările lor ulterioare, alții au în vedere specializarea în domenii interdisciplinare ce presupun și cunoașterea culturii române, alții se dedică studierii Europei Centrale și de Est.

Studenții de la secția de română (anul al III-lea) au posibilitatea de a beneficia de burse guvernamentale, precum și de bursele oferite prin programele CEEPUS și SOCRATES. Începând cu anul al II-lea de studiu, limba română devine limbă de predare, cu următoarele cursuri obligatorii:

Curs practic: 960 de ore
Istoria literaturii române: 390 de ore
Gramatica descriptivă a limbii române: 210 de ore
Istoria limbii și gramatica istorică: 90 de ore
Introducere în lingvistică: 30 de ore
Introducere în teoria literaturii: 30 de ore
Limba latină: 90 de ore
Istoria filozofiei: 60 de ore
Istoria României: 60 de ore
A doua limbă romanică (curs practic)

La acestea se adaugă o serie de cursuri opționale, care oferă studenților o anumită deschidere culturală (din domeniul istoriei ideilor, al mitologiei, al „balcanisticii”, al etnografiei, al lingvisticii comparate etc.).

Începând însă cu anul universitar 2008-2009, se va schimba însuși sistemul de studii, adoptându-se modelul „Bologna”: cursuri de „licență” de 3 ani, urmate de cursuri de „specializare” de 2 ani. Totodată, se va pune un accent mai mare pe

² Antoni Dębski, *Po co studiować dzisiaj filologię obcą? Słowo o curriculum studiów neofilologicznych i kompetencjach ich absolwenta*, în *Język trzeciego tysiąclecia*, II, t. 2, red. (coord.) Władysław Chłopicki, Tertium, Kraków, 2002, p. 257.

studiile de cultură și civilizație decât pe cele pur lingvistice sau pur „literare”. În același timp, se va menține modelul „central- și est-european”, în care universitatea joacă și rolul unei școli de limbi străine.

Apoi, se cuvine menționat și un alt aspect important: studenții secției de română au fost cooptați la realizarea unor lucrări colective³, au participat (fapt de o deosebită importanță didactică, precum și pentru formarea lor științifică) la cercetări de teren, conduse de Ewa Kocój (2001) în cadrul grantului *Malowane klasztory Bukowiny Południowej. Współczesne znaczenia i konteksty klasztorów położonych na kulturowym pograniczu* („Mănăstirile pictate din Bucovina de Sud. Semnificațiile și contextele culturale actuale ale mănăstirilor din zona culturală limitrofă”)⁴, acordat de Comitetul de Cercetări Științifice (din Polonia).

Colaborarea cu etnologii (care în general, în Polonia, lucrează în catedre separate de cele de limbă și literatură) este o direcție care a adus rezultatele foarte bune, atât în plan didactic, cât și în plan științific, și va fi dezvoltată în viitor. Un alt grant realizat de etnologii cracovieni, condus de dr. Małgorzata Maj și intitulat *Tradycje kultury karpackiej we współczesnych modelach tożsamości lokalnej. Przykład Polski i Rumunii. Badania porównawcze* („Tradițiile culturii carpatice în modelele contemporane ale identității locale. Exemplul Poloniei și al României”), a fost realizat tot cu ajutorul unor studenți de la filologie română (cercetări de teren în Maramureș, participarea la conferințe polono-române).

*
* *

În ce mă privește, în ultimul timp m-am concentrat asupra etnolingvisticii comparate, asupra viziunii etno-lingvistice actuale, care se ocupă cu cercetarea dependenței reciproce dintre limbă, cultură și civilizație – coordonatele pe care funcționează limba. Tratată nu numai ca mijloc și posibilitate de comunicare între oameni, limba este descrisă ca fapt socio-cultural. În ultimii ani, în Polonia, cercetările așa-numite de „cognitivism polonez” (în sensul direcțiilor introduse de E. Sapir, B.L. Whorf și B. Malinowski) au luat o deosebită amploare. Interesul acordat domeniului s-a lărgit considerabil prin explorarea relației dintre limbă și cultură la toate nivelurile limbii (limba literară, limbajul comun, argoul etc.), depășind astfel ariile de investigație tradiționale, între care locul privilegiat îl ocupă raportul dintre limbaj și culturile populare. Numim *imagine lingvistică a lumii* posibilitatea de exprimare a realității prin intermediul limbii, care transpare în lexic, în frazeologie și metafore, elemente păstrătoare ale atestării etapelor anterioare ale civilizației. Mă simt, într-un fel, continuatoarea operei maestrului meu din perioada de studii, a regretatului profesor al Universității Jagiellone, Witold Truszkowski, care a susținut o abordare mai mult antropologică decât structurală, tratând limba nu numai ca un instrument de

³ Constantin Geambașu, Ewa Odrobińska, *Konwersacje polsko-rumuńskie. Conversații polono-române*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2001, 259 p.; Constantin Geambașu, Ewa Rossi (coord.), *Lexic tematic român-polon*, Editura Paideia, București, 2002, 275 p.

⁴ Ca rezultat al acestor preocupări, a apărut recent volumul semnat de Ewa Kocój, *Świątynie, Postaci, Ikony. Malowane cerkwie i monastypy Bukowiny Południowej w wyobrażeniach rumuńskich* („Altare, chipuri, icoane. Bisericile și mănăstirile pictate din Bucovina de Sud în reprezentările românești”), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2006, 443 p.

comunicare, dar și ca o dovadă a strânsei legături dintre acest instrument și cultură, în cadrul căreia o limbă dată se formează și funcționează⁵.

Mi s-a părut fascinant să compar imaginile culturale care transpar în cele două limbi. Sunt convinsă că, în ciuda diferenței fundamentale dintre o limbă romanică și una slavă, românii și polonezii prezintă multe asemănări, datorită apropierii geografice și contactelor îndelungate între țările noastre (despre care am cam uitat astăzi). M-am ocupat, între altele, de măsurarea timpului în aceste două limbi și culturi, mai precis de denumirile lunilor și ale zilelor săptămânii, de imaginea lingvistic-culturală a valahilor și a Valahiei în limba polonă. Rezultatele cercetărilor mele au fost prezentate mai mult în Polonia, sub forma unor comunicări ținute la simpoziunile anuale numite „Limbă și cultură”, dar și sub formă de articole, unele dintre ele fiind publicate și în versiunea română, fiind prezentate și la Radio România Cultural.

O altă dimensiune extrem de importantă a activității mele din ultimii ani o constituie lucrul la un nou dicționar *român-polon*. În Polonia a fost publicat, în 1970, un singur dicționar de acest fel (mă refer la seria dicționarelor mari). Un mare dicționar *polono-român*, elaborat de vorbitori nativi români, nu există încă. Toți polonezii care învață limba română sunt nevoiți, practic, să studieze această limbă în lipsa acestui instrument de bază, dicționarul din 1970 și celelalte două dicționare de mai mici dimensiuni fiind epuizate de mult.

În aceste condiții, când, acum câțiva ani, am aflat că o asemenea lucrare a fost deja elaborată în mare parte de dr. Halina Mirska Lasota, o renumită specialistă (din Varșovia) în domeniul limbii române, am luat decizia să mă ocup de actualizarea și de editarea acestei mari lucrări lexicografice (aproximativ 45 de mii de articole), la publicarea căreia s-a renunțat în 1989, odată cu schimbarea situației economice a editurilor. În prezent am reușit, împreună cu dna Halina Mirska Lasota, să intrăm în faza tehnoredactării și a ultimei corecturi. Dicționarul va apărea peste aproximativ un an la Editura Universității Jagiellone din Cracovia.

Lucrarea noastră se adresează în primul rând publicului larg. Bineînțeles, un astfel de dicționar trebuie să cuprindă și unii termeni de specialitate, chiar și unele forme învechite și regionale, necesare de exemplu studentului la limba română care citește literatura română veche și clasică. Am încercat să introducem și neologismele apărute în limba română în ultimii 20 de ani. Actualizarea și revizuirea primei versiuni a fost însă o muncă grea, dat fiind faptul că există puțini (sau nu există deloc) specialiști (de exemplu, juriști, politologi, dar și ingineri etc.) care să cunoască bine ambele limbi. Numai cei care au astfel de competențe și lingvistice și într-un domeniu bine precizat pot hotărî dacă echivalențele date sunt corecte sau nu. Și vorbim despre situația unor limbi pentru care nu s-au elaborat dicționare de specialitate bilingve, în țări în care resurse financiare pentru știință sunt încă minime. În consecință, viitorii cititori nu vor găsi întotdeauna în acest dicționar termenii de care au nevoie, de exemplu termeni juridici, dat fiind faptul că nu am găsit specialiști care să cunoască amândouă sistemele juridice. Este mai simplu să stabilești

⁵ Vezi și Joanna Porawska, *Cercetări comparate româno-polone etnolingvistice în opera profesorului Witold Truszkowski*, „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia”, 3-4, anul XLIV, Cluj-Napoca, 1999, p. 105-117.

echivalentul exact din domeniul medicinei decât din domeniul juridic sau chiar din cel administrativ, pentru că și realitatea diferă în cele două țări. Spre surpriza mea, chiar termenii botanici, cu toate că au și denumirile latine, revizuiți după 20 de ani, au suferit multe modificări. O situație aparte am avut la lexicul religios, unde am pornit de la ideea că termenii românești trebuie traduși prin termeni din limbajul ortodocșilor polonezi; dar pentru că acest limbaj este puțin dezvoltat și descris în cadrul limbii polone (majoritatea polonezilor fiind catolici), corpusul a cerut mult efort și timp. Avem conștiința că prima ediție a dicționarului nu va fi perfectă (dar oare un dicționar poate fi perfect?).

*
* *

Aș putea spune că atmosfera culturală cracoviană este prielnică studiilor de românistică. Am întemeiat în 2001, împreună cu Ewa Kocój și câțiva prieteni, *Societatea Polono-Română din Cracovia*, care reprezintă în fapt și o revenire la activitatea unei asociații ce a funcționat, pe lângă Universitatea Jagiellonă, în anii '30 ai secolului trecut. Societatea noastră reprezintă, probabil, singura societate de acest tip din Polonia, care desfășoară o activitate culturală.

Suntem un grup relativ restrâns – aproximativ treizeci de persoane, legate sufletește de România. Ideea noastră a fost să-i aducem împreună pe cei interesați de această țară, pe cei doritori să o cunoască și să o prezinte polonezilor în mod obiectiv. Unii dintre membrii noștri sunt chiar copiii refugiaților polonezi în România din timpul celui de-al doilea război mondial, crescuți în România, care au absolvit școli acolo și care toți se simt legați de această țară. Printre membrii asociației noastre se numără și mulți absolvenți ai Universității Jagiellone, care, după încheierea studiilor, au posibilitatea de a rămâne în contact cu limba și cultura românească, continuându-și astfel preocupările. Pentru a da o idee despre subiectele abordate în cursul întâlnirilor noastre, citez câteva titluri: *Fapte necunoscute din istoria relațiilor polono-române din secolul al XIX-lea*; *Fascinațiile mele românești – Eliade, Cioran, Noica*; *Teologia românească*; *Trăsăturile ale culturii populare românești*; *Polonezii în Moldova. Istorie și timpul trecut* ș.a.m.d.

Organizăm, de asemenea, întâlniri în timpul cărora sunt vizionate diapozitive, mulți tineri fiind interesați de frumusețea ținuturilor românești. În afară de aceste manifestări desfășurate aproape lunar, am organizat evenimente de anvergură, precum întâlnirea polonezilor care au trăit în România în timpul războiului, urmată de o expoziție de documente și fotografii, în colaborare cu Biblioteca Jagiellonă. Au avut loc, de asemenea, și câteva lansări de carte, precum cele prilejuite de traducerea în polonă a unei cărți a lui Lucian Boia⁶ sau de publicarea a două ghiduri turistice despre România. Organizăm întâlniri cu oaspeți din România, cum au fost cele două cu intelectualii români veniți în vizită de studiu, organizată de Institutul Polonez din București.

O muncă imensă a însemnat pregătirea paginii de Internet (www.tpr.pl). Pe site-ul nostru – care reprezintă pentru polonezi o sursă serioasă de informații despre cultura românească – sunt publicate (în limba polonă) articole științifice din diferite domenii: civilizație, istorie, teologie, dar și informații bibliografice și altele.

⁶ Lucian Boia, *Rumuni. Świadomość, mity, historia* („Istorie și mit în conștiința românească”), traducere și postfață de Kazimierz Jurczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2003, 316 p.

Addenda

I. Cadrele didactice de la Institutul de Filologie Romanică (1996-2006):

- dr. Anna Czepiec-Wąsiatycz: istoria limbii române, gramatica istorică, curs practic, gramatică descriptivă;
- asist. Klaudia Grudzińska: literatura română;
- dr. Kazimierz Jurczak: istoria literaturii române, curs practic, traduceri;
- dr. Joanna Porawska: gramatica descriptivă, introducere în lingvistică, etnolingvistică, curs practic.

Lectori din România:

- dr. Codruța Gabriela Antonesei (1997-1999, 2004-2006);
- dr. Constantin Geambașu (1999-2004).

Colaboratori:

- Gabriel Bărtaș, Oana Constantinescu, dr. Ewa Kocój (Instytut Etnologii i Antropologii Kultury), prof. Aleksander Naumow (Instytut Filologii Słowiańskiej), prof. Stanisław Stachowski (Instytut Filologii Orientalnej), dr. Andrzej Zawadzki (Instytut Filologii Polskiej).

II. Tezele de doctorat susținute:

- Anna Czepiec (doctorat în cadrul Facultății de Filologie, domeniul lingvistică, 2001): „Wpływ języka angielskiego na współczesny rumuński ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki amerykańskiej odmiany angielszczyzny” („Influența limbii engleze [în mod special a variantei americane] asupra limbii române contemporane”);
- Ewa Kocój (doctorat în cadrul Facultății de Istorie, domeniul etnologie, 2004): „Malowane cerkwie i monastypy Bukowiny Południowej. Współczesne znaczenia i konteksty miejsc kultu religijnego na kulturowym pograniczu” („Bisericile și mănăstirile pictate din sudul Bucovinei. Semnificațiile și contextele culturale actuale ale locurilor de cult religios din zona culturală limitrofă”).

III. Oaspeții din România care au ținut conferințe:

- Lucian Boia, Valentina Curticeanu, Constantin Dominte, Dorin Gămulescu, Mihai Mitu, Victoria Moldovan, Ileana Mureșanu, Mariana Neț, Antoaneta Olteanu, Elena Platon, Sanda Reinheimer Rîpeanu, Mihaela Toader.

IV. Continuatorii:

În momentul de față, la Cracovia sunt două doctorande în filologie română: Joanna Kornaś-Warwas se specializează în literatura română, iar Anna Kuciel, în gramatica istorică și istoria limbii române. Szymon Weisło, încă student în ultimul an, dar care a publicat deja câteva traduceri, dorește să se specializeze în domeniul traductologiei.

Les études roumaines à l'Université Jagellonne de Cracovie (1996-2006)

L'auteur continue la série antérieure des articles, en décrivant les études roumaines déroulées dans le cadre de l'Institut de Philologie Romane de l'Université Jagellonne (Cracovie, Pologne), dans les années 1996-2006. Durant cette période, le modèle central et est-européen d'étude des langues étrangères a dominé dans l'apprentissage du roumain, en assurant aux étudiants les matières théoriques, ainsi qu'un grand nombre d'heures de cours pratiques. Durant tout le cursus universitaire, la langue dans laquelle les cours sont donnés est le roumain.

L'article décrit le système d'études, ainsi que l'activité scientifique menée à l'Université Jagellonne.

*l'Université Jagellonne, Cracovie
Pologne*